

terialiter seu pro seipso, dicitur *supponere* lato sensu, quia nihil ponitur loco sui ipsius. Iamvero ex tradita explicazione *suppositionis*, termini dicuntur *supponere* quatenus ponuntur loco rerum, quas significant. Quapropter haec suppositio materialis habet tantum *analogiam* quamdam ad veram suppositionem. 2º Ipsa suppositio formaliter seu stricte dicta, subdividenda est inferius in suppositionem *materiale* et *formale*, sed sensu prorsus diverso a praevia divisione. Nam in divisione allata vox *formalis* vel *materialis* afficit ipsam suppositionem ut in se est, prout possidet vel non possidet formalem rationem suppositionis. In divisione autem afferenda, vox *formalis* vel *materialis* dicitur de suppositione prout respicit *formam* vel *subiectum* formae in re, quam significat, ut ex dicendis sub n. 58 apparebit.

CAPUT VII.

DIVISIONES PRAECIPUAES SUPPOSITIONIS FORMALIS
SEU STRICTE DICTAE.

56. **Suppositio absoluta et relativa.** *Absoluta* est usus termini ex seipso aliquid significantis, sic in propositione: *Petrus est Princeps Apostolorum*, omnes termini habent suppositionem absolutam. *Relativa* est usus termini significantis loco alterius termini, cuius vices gerit. Ex. gr. in propositionibus: *Petrus et Paulus sunt Martyres, quia hic gladio, ille cruce pro Christo necati sunt*; termini *hic* et *ille* suppositionem relativam habent.

57. **Suppositio propria et impropria.** *Propria* est acceptio termini pro re, ad quam significandam est institutus; sic supponunt termini huius propositionis: *Vulpes foveas habent*. *Impropria* est acceptio termini pro significato non proprio, sed sibi accommodato sive per metaphoram, ut quum *Herodes* vocatur *vulpes*; sive per communem loquendi consuetudinem, ut quum *S. Thomas Aquinas* vocatur *Angelus Scholarum*.

58. **Suppositio formalis et materialis.** (Haec divisio non est confundenda cum divisione inter suppositionem stricte et late dictam de qua egimus supra sub n. 55, quia praesens est subdivisio suppositionis stricte dictae). **SUPPOSITIO FORMALIS** est acceptio termini concreti pro *formali* parte rei significatae. Sic quum dico *album est accidens*, terminus *album* supponit *formaliter*, quia sumitur pro ipsa forma albedinis, quam significat in concretione idest ut receptam in aliquo subiecto (cfr. n. 46). Hanc suppositionem quidam vocant acceptiōnem termini pro eo, quod significat *in oblique*.

SUPPOSITIO MATERIALIS est acceptio termini concreti pro materiali rei significatae, nempe pro subiecto receptivo formae, quam terminus *concretus* significat simul cum suo subiecto. Sic quum dico *album est*

dulce, terminus *album* supponit materialiter, quia non sumitur pro albedine, sed pro subiecto albedinis. Non enim albedo est dulcis; sed id quod per formam albedinis est *album*, est simul dulce per formam dulcedinis, ut *lac*. Hoc sensu dicimus: *musicus est philosophus; sacerdos est grammaticus* etc. (1). Hanc suppositionem quidam vocant acceptiōnem termini pro eo quod significat *in recto*, quia subiectum se habet quasi id quod *stat et sustentat* omnes formas, secundum quas habet aliquod esse sive substantiale sive accidentale.

59. **Suppositio realis et logica.** *Realis* est acceptio termini pro praedicatis rei convenientibus independenter a mentis consideratione, quique primis intentionibus respondent; ut quum dico: *homo est intelligens; canis est animal latrabile* etc. — *Logica* est acceptio termini pro praedicatis, quae rei competunt dependenter a mentis consideratione, quique secundis intentionibus respondent; ut quum dico: *homo est species; animal est genus*.

60. **Suppositio particularis et universalis.** Prima est acceptio termini communis pro aliquo vel aliquibus ex suis inferioribus; ut: *aliquis Apostolus fuit proditor; aliquis homo est iustus*. Secunda est acceptio termini communis pro omnibus divisim inferioribus suis, ut: *omnis homo est animal rationale*. Ad dignoscendum utrum terminus habeat particularem vel universalem suppositionem apponi solent *syncategoremata* omnis, aliquis, duo, etc. (cfr. n. 28). — Quod si haec desint, vel praedicatum est de materia necessaria idest de essentia subiecti, ut *risibile* relate ad *hominem*, vel est de materia contingente, idest non exigitur necessario a natura subiecti ut *album* vel *doctum* relate ad *hominem*; in primo casu ex ipso praedicato determinatur suppositio tamquam *universalis*, ut quum dico *homo est risibilis, est rationalis*, etc., in secundo casu suppositio remanet indeterminata.

61. **Suppositio collectiva et distributiva.** *COLLECTIVA* est acceptio termini communis pro suis inferioribus simul sumptis, ut: *omnes Apostoli sunt duodecim*. *DISTRIBUTIVA* est acceptio termini communis pro omnibus inferioribus seorsim idest *divisim* sumptis, ut: *omnes angeli sunt spiritus*. Quare coincidit cum suppositione universalis, de qua egimus sub n. 60.

Subdividitur in *absolutam*, quae extenditur ad singula inferiora absque ulla exceptione, ut in exemplo allato; et *accommodam*, quae aliquam exceptionem admittit, sicut haec: *omnes filii Adam concepti sunt in peccato originali*; nam excipitur B. V. MARIA. Tum *absoluta* tum *accommoda* subdividuntur in *distributivam pro singulis generum*, et *pro generibus singulorum*, idest vel pro omnibus divisim individuis alicuius generis, vel speciei, ut: *omnia animalia sunt mortalia*, vel pro omnibus

(1) Cfr. S. Th. 3. p. q. XVI. a. 7. ad 4. et art. 9. corp.

speciebus alicuius generis, quarum unaquaeque ab aliquo individuo reprezentetur, ut: *omne animal fuit in Arca Nöe*.

62. De Descensu et Ascensu. Hisce utimur ad dignoscendum utrum aliquis terminus supponat distributive an collective. *Descensus* est processus a termino communis ad sua inferiora per legitimam illationem; ex. gr. *omnes homines sunt mortales. Ergo Petrus est mortalis, Paulus est mortalis* etc. *Ascensus* est processus ab inferioribus ad terminum communem per legitimam illationem, ex. gr. *Petrus est mortalis, Paulus est mortalis* etc. *Ergo omnes seorsim homines sunt mortales.* Quod si non posset quis sive per ascensum sive per descensum legitime inferre terminum, qui convenit omnibus simul, convenire singulis seorsim sumptis, suppositio est collectiva; ex. gr. praedicatum *duodecim* competit omnibus simul Apostolis, non singulis, ergo supponit collective. Idem dicas de terminis *exercitus, populus*, etc., qui sunt collectivi. Animadvertis eundem terminum in diversa suppositione posse esse collectivum et distributivum: ex. gr. quum dico: *omnes Romani sunt populus, vox populus* supponit collective. Quum autem dico: *omnes congregations civium sunt populus, vox populus* supponit distributivum.

63. Suppositio discreta et discretiva. *DISCRETA* est acceptio termini pro aliquo ex inferioribus, cui determinate competere debet praedicatio termini, *dum profertur*; ut dum de Petro, qui alterutro oculo clauso aliquid adspicit, ego dico: *aliquis Petri oculus videt.* Visio enim debet actu verificari determinate vel de dextero vel de sinistro oculo Petri. Talis suppositio locum habet, quum in propositione sermo est de exercita idest actuali operatione, quae actu procedere nequit a subiecto indeterminato.

SUPPOSITIO DISCRETIVA est acceptio termini pro aliquo ex inferioribus, quin determinate uni vel alteri competere debeat, dum proferatur; ut quum dico: *aliquis oculus requiritur ad videndum.* Id enim, neque necessario verificari debet de dextero, neque de sinistro, dum terminus profertur. Ratio est, quia non est sermo de operatione actu exercita, quae requirit subiectum determinatum, sed de exigentia alicuius operantis, quum operandum erit. Ad id autem nullum subiectum determinatum requiritur, ubi plura sunt apta ad operandum.

64. De Appellatione. *Appellatio* est applicatio formalis significati unius termini supra formale significatum alterius. Ex. gr. quum dico: *musicus cantat*, praedicatum *cantans* appellat subiectum; quia musicus cantat formaliter ut musicus. Contra, quum dico *musicus pingit*, praedicatum *pingens* non *appellat* subiectum sed habet suppositionem materiale stricte dictam; quia musicus non pingit quatenus habet formam artis musicae, sed quatenus habet formam artis pictoriae. Idcirco *appellatio* coincidit cum *suppositione formalis* (n. 58); et, quando in propositione non invenitur aliud nomen praeter praedicatum et subiectum, statim apparet quinam sit terminus appellans, et quinam appellatus.

Quando autem invenitur aliud nomen praeter praedicatum et subiectum, illud nomen dicendum est appellare subiectum, cuius significatum formale convenit formalis significato subiecti; illud autem nomen, cuius formale significatum convenit praedicato, praedicatum appellare dicendum est; ex. gr. quum dico: *Cicero fuit magnus orator*, nomen *magnus* evidenter appellat praedicatum. Si autem de Titio sermocinatore infimae notae sed corporis magnam molem habente, dicerem: *Titius est orator magnus*, nomen *magnus* appellaret subiectum; quia Titius inter suas notas individuales, seu formaliter qua Titius, habet magnitudinem corpoream.

Ad dignoscendum quando nomen appellat subiectum et quando praedicatum, assignari solent quaedam regulae ex ipsa nominis collocatione desumptae. Sed quum hae neque sint communes omnibus idiomatibus, neque constanter verificantur in eodem idiomate; satis est diligenter perpendere contextum sermonis, atque ad aequivocationes vitandas uti *particulis reduplicantibus*, quales sunt *quatenus, secundum quid, reduplicative* etc. Ex. gr. quaerenti: an Christus fuerit ab aeterno respondebis eum fuisse ab aeterno *secundum divinitatem, non secundum humanitatem suam*. Interroganti: an album possit esse dulce; respondebis album non posse esse dulce *reduplicative* ut album; sed ut dulce.

65. Status est acceptio termini pro tempore importato per copulam, ut: *Petrus est iustus, Petrus fuit iustus, Petrus erit iustus.* Ad veritatem harum propositionum *requiritur et sufficit*, ut praedicatum conveniat subiecto pro ea differentia temporis, quam copula importat, idest vel pro praesente, vel pro praeterito, vel pro futuro. Hinc praedicata essentialia non debent sumi cum statu, quia subiectum nequit concipi sine illis, ut: homo est animal, est risibilis etc.

66. Ampliatio est acceptio termini pro tempore diverso a tempore importato per copulam, ut: *mutus loquitur*, idest ille, qui fuit mutus, nunc loquitur.

67. Restrictio est coarctatio termini a maiori ad minorem significacionem. Praecipui modi, quibus fit, sunt: 1º per appositionem nominis adiectivi termino coartando, ut: *omnis homo iustus* est laudandus; 2º per additionem casus obliqui, ut: *omnia verba Christi* sunt salutaria; 3º per additionem substantivi inferioris, seu contenti in termino, cui additur, tamquam species in genere, vel individuum in specie, ut: *animal leo* est fortissimum; *civitas Roma* est celeberrima, etc.

68. Diminutio est coarctatio termini significantis totum aliquod integrale ad quamdam illius partem, ut: *Aethiops est albus dentibus*.

69. Alienatio est translatio termini a propria ad impropria significacionem, ut: *Vicit Leo de tribu Iuda*, idest Christus. Sic per alienationem homo pictus dicitur *homo*; angeli dicuntur *rationales*, etc.

70. Remotio est ablato totius significacionis termini per additionem alicuius vocis cuius significatio sit contradictoria significacioni illius; ut si dicerem, *homo irrationalis; creatura increata*, etc.

CAPUT VIII.

DE DEFINITIONE.

71. Definitio est oratio explicans quidditatem idest essentiam rei; sic animal rationale est definitio hominis. Dicitur oratio quia, pluribus constare debet vocibus, ad hoc ut distincte notificet principia rei, quae concurrunt ad rem constituendam (1).

Stricte loquendo definitio non est enunciatio aliqua affirmativa, sed est ea sola oratio, quae *conversim* praedicatur de *definito*; ut respectu hominis *animal rationale*. Neque dicas nos definire hominem dicendo: *homo est animal rationale*; nam in hoc enunciato vox *homo* non est pars suae definitionis; sed est *subjectum* cui tamquam *praedicatum* definitio applicatur. Quapropter stricte dicta definitio est *oratio imperfecta*, seu *terminus complexus*.

72. Definitio realis et nominalis. Definitio solet communiter dividi in definitionem *realem* seu explicantem *quid rei*, et definitionem *nominalem* seu explicantem *quid nominis*. Attamen haec non est proprie dicta divisio: nam definitio nominalis non est proprie definitio, sed est mera *interpretatio* nominis, quae fit vel per vocem alterius idiomatici, ut: φύσις est natura; vel per vocem clariorem eiusdem idiomatici, ut: *artus sunt membra*; vel per etymologiam, ut: *philosophia est amor sapientiae*, etc.

73. Definitio quid rei seu realis dividitur in essentialē et descriptivam. *Essentialis* fit per principia intrinsece constitutiva essentiae rei. Subdividitur in *logicam*, quae fit per partes logicas, nempe per genus et differentiam, ut *homo est animal rationale*, et *physicam*, quae fit per partes physicas, ut *homo est ens compositum ex corpore et anima rationali*.

Descriptiva est ea quae explicat naturam rei per notas extrinsecas quidditati eius. Subdividitur in *propriam*, *accidentalem* et *causalem*. *Propria* rem notificat per suas proprietates, ut: homo est animal risibile. *Accidentalis* rem notificat per complexum accidentium, quae divisa possunt in aliis rebus inveniri, non vero simul; ut: *homo est animal implume, bipes, habens caput erectum*. *Causalis* est, quae rem explicat per causas extrinsecas, seu finalem, exemplarem, efficientem; ex. gr. *homo est creatus propter beatitudinem aeternam; est ad imaginem Dei* etc. Huc refertur definitio *genetica*, quae fit explicando modum productionis seu genesis rei, ut: *Circulus est figura plana resultans ex motu lineae rectae se vertentis circa fixam sui extremitatem*.

(1) Cfr. S. Th. in VII. Metaph. Lect. 9.

74. Regulae ad bene definitendum. I. *Definitio sit clarior suo definito; secus non aperiret naturam rei.*

II. *Definitum non ingrediatur suam definitionem. Contra hanc regulam peccaret, qui diceret: homo definitur animal humanum.*

III. *Definitio non sit superflua neque diminuta. Superfluitate peccaret haec: homo est animal rationale corporeum. Diminutione peccaret haec: homo est vivens sensitivum.*

IV. *Definitio fiat per genus proximum et differentiam ultimam; aut, si genus remotum sumatur, addantur omnes differentiae usque ad ultimam, ut: homo est substantia corporea, vivens, sensitiva, rationalis.*

V. *Definitio sit convertibilis cum suo definito, seu nec latius pateat nec minus late. Hinc fiet a) ut conveniat omni et soli definito; b) ut possit mutuo inferri cum definito, seu termini convertibles aequales (n. 48); ex. gr. est homo; ergo est animal rationale; est animal rationale; ergo est homo; c) ut omnia praedicata realia definitionis convenient definto et vicissim. Dico praedicata realia; nam praedicata intentionalia seu secundae intentionis, quum addant specialem respectum ad intellectum, non semper aequo convenient definitioni et definito. Hinc perperam quis inferret: animal rationale est terminus complexus; ergo homo est terminus complexus. Fieret nempe transitus ab ordine intentionalis, seu logico, ad ordinem realem.*

75. Requisita ad hoc ut aliquid proprie definiti possit. I. *Definitum* debet communicare vel actu vel potentia cum pluribus in aliqua ratione essentiali. Nam definire est statuere fines seu *terminos* inter unum et aliud, quae invicem communicant; sicut quum agri delimitantur.

II. *Haec ratio communis nequit esse aliqua ratio analogica transcendens, sed esse debet univoca. Nam pars determinans debet inveniri extra partem determinabilem; secus definitio non secerneret rem definitam ab aliis cum quibus communicat. Porro nihil invenitur extra rationem transcendentaliter communem, quum nulla realitas dari possit, de qua ratio analogica transcendens non praedicetur.*

III. *Idecirco proprie definiti ea tantum possunt, quae sunt sub aliquo genere, sive *physico*, sive saltem *logico*; nempe, ut suo loco declarabimus, ea quae sunt composita ex *potentia subjectiva et actu*, videlicet ex principio reali determinabili et ex principio reali determinante. Haec est ratio cur Philosophi dicant *genus desumi a materia, differentiam a forma*.*

IV. *Genera suprema et entia quae transcendunt omne genus non definiuntur, sed aliqualiter describuntur.*

CAPUT IX.

DE DIVISIONE.

76. *Divisio, est oratio totum in suas partes distribuens.* Divisio alia est *vocis* alia est *rei*. Nos, omissa divisione vocis, quae potius est *distinctio* exhibens varias significaciones eiusdem vocis, agimus de divisione rei, quae est *oratio exhibens partes in quas totum aliquod ens distribuitur*.

77. *Totum est id quod partes habet, seu quod ex pluribus unum est.* Porro secundum diversam rationem, qua forma totius inveniri potest in partibus, diversificantur genera totius et consequenter genera divisionis. Partes enim se habent ad totum ut materia ad formam. Iamvero quum triplici modo inveniri possit forma totius in suis partibus, triplex exsurgit totum, videlicet: *universale, integrale et potentiale* seu *potestativum* (1).

I. *TOTUM UNIVERSALE* habetur, quum forma totius adest cuilibet parti secundum totam suam essentiam et virtutem, ut animal homini et equo (2). Quo in casu *partes* dicuntur *subiectivae*, quia unaquaeque est subiectum integræ formæ totius; et *totum* dicitur *universale*, quia ad singulas partes secundum rationem suaæ essentiae et virtutis se extendit, ita ut distributive de eis *propre* praedicetur. A quibusdam recentioribus vocatur *totum potentiale*, quia totum universale, quum praescindat a suis inferioribus, implicite, confuse et virtualiter ea omnia continet. Sic *animal* genus, tamquam totum potentiale, implicite continet omnes species et individua, de quibus ipsum praedicari potest. Sed hic est specialis respectus considerandi universale, sub quo convenit cum iis, de quibus sub n. III. agemus.

II. *TOTUM INTEGRALE* habetur, quum forma totius neque secundum totam essentiam, neque secundum totam virtutem adest singulis partibus. Videlicet est illud, quod in sua perfectione integratur ex partibus, quae concurrunt ad ipsum constituendum et idcirco *integrales* vocantur. Quapropter nullo modo de singulis partibus praedicatur, sed aliquo modo, licet *improprie*, de omnibus simul; ut si dicamus, quod paries, tectum et fundamentum sunt domus. Totum *integrale* a S. Thoma de scriptum respondet *toti actuali* Recentiorum.

III. *TOTUM POTESTATIVUM* (quod etiam *potentiale* a S. Thoma vocatur) habetur quando forma totius adest singulis partibus secundum totam

(1) Cfr. S. Th. in IV. Sent. Dist. 16. q. 1. a. 1. solut. 3.

(2) Cfr. S. Th. I. p. q. 77. a. 1. ad 1.

essentiam, sed non secundum totam virtutem. Duplici potissimum in casu locum habet: 1º ubi agitur de *quantitate virtutis* seu perfectionis, quatenus aliqua vis seu perfectio superior continet in se virtualiter alias inferiores vires; sic *rationale* continet *sensitivum et vegetativum*; *animal* continet in sua potentia *hominem, leonem equum* etc. 2º ubi agitur de *quantitate extensa continua homogenei*; tunc enim totum continuum continet potentiam plures partes quantitativas, ut suo loco dicemus.

78. *Totum universale dividitur in propriæ et impropriæ dictum.*

a) *AD PROPRIÆ DICTUM UNIVERSALE* requiritur, ut forma totius inveniatur *per se et univoce* in singulis partibus subiectivis, id est sit in eis essentialiter et secundum rationem identicam; huiusmodi est ratio genericæ et specifica relate ad sua inferiora: ex. gr. ratio animalis in homine et equo. Eius divisio in inferiora est divisio essentialis univoca.

b) *UNIVERSALE IMPROPRIÆ* habetur 1º quando forma totius invenitur *per se sed non univoce* in partibus subiectivis, ut ratio entis quae de suis inferioribus praedicatur quidem *per se* nempe essentialiter; sed secundum rationem proportionalem: quo in casu divisio est essentialis analogica, id est *analogi* in sua *analogia*.

2º Quando forma totius invenitur quidem *univoce* sed per accidens; id est secundum rationem identicam, sed accidentaliter. De quo *universalis per accidens* triplex fieri potest hypothesis, prouti *totius universalis forma* vel est aliquod accidens relate ad varias substantias tamquam ad eius partes subiectivas, ut quum dico: *album dividitur in lillum, nivem, lac etc...* Vel est aliqua substantia relate ad varia accidentia, tamquam ad eius partes subiectivas, ut quum dico: *homo dividitur in album, nigrum, iustum, impium etc.* Vel est aliquod accidens relate ad varia accidentia diversæ rationis ab ipso, ut quum dico: *album dividitur in amarum, dulce, frigidum, veneficum etc.* Secundum hanc triplicem hypothesis tripliciter fieri posse divisionem totius universalis accidentalis, manifestum est. Ubi nota divisionem colorati in album, rubrum, coeruleum etc. non esse divisionem universalis impropriæ accidentalis, sed universalis propriæ in partes subiectivas proprias, quum sit divisio generis in suas species.

79. *Totum integrale* dispescitur in *unum per se et unum per accidens*. *Unum per se* est id, cuius est unum esse simpliciter, ut homo constans ex anima et corpore. *Unum per accidens* est id, cuius sunt plura esse simpliciter, ut domus, constans ex lapidibus, lignis, etc.

a) *TOTUM INTEGRALE PER SE UNUM* dispescitur in *totum essentiale* et *totum quantitativum*. Totum *essentiale* est essentia composita ex partibus essentialibus incompletis in ordine essentiae, in quo una pars se habet ut potentia, alia ut actus. Dispescitur in *totum essentiale physicum*, quod constat ex partibus *physicali* i. e. ex forma et materia rea-

liter inter se distinctis, ut homo ex anima et corpore; et in *totum esseentiale logicum* (a quibusdam vocatur *metaphysicum*), quod constat ex partibus logicis i. e. ex genere et differentia, distinctis ab invicem ratione cum fundamento in re, ut homo ex animali et rationali, vel humanitas ex animalitate et rationalitate.

TOTUM QUANTITATIVUM PER SE UNUM est quod extenditur in partes extra partes continuas; quae si sunt similares, vocatur totum homogeneum, ut massa aurea; si sunt dissimilares, vocatur totum heterogeneum, ut corpus humanum ex variis membris resultans.

b) **TOTUM INTEGRALE PER ACCIDENS UNUM** dispescitur in logicum, morale, physicum et aggregationis. **LOGICUM** est quod complectitur rem et intentionem secundam, vel plures intentiones secundas; ex. gr. in propositione: Petrus est homo, *Petrus* est simul vox, subiectum et terminus; *homo* est vox, praedicatum et terminus.

MORALE est multitudo entium rationalium, moralibus vinculis connecta, conspirantia ad eundem finem, ut familia, civitas, natio.

PHYSICUM est quod constat partibus retinentibus propriam essentiam, quae nequaquam in uno esse simpliciter conveniunt. Attamen conveniunt in unico subiecto, quod dicitur esse *unum secundum quid*; ut homo albus.

AGGREGATIONIS est id, quod ita constat partibus retinentibus propriam essentiam, ut ne quidem in unico subiecto convenient; talis est acervus lapidum.

80. **Nota 1°.** Unum et idem ens habere potest sub variis respectibus rationem totius universalis, integralis, et potentialis. Ex. gr. *humana natura* quatenus consideratur ut *species univoce* et divisim praedicabilis de individuis humanis, est *totum universale*; quatenus consideratur ut composita ex anima et corpore, est *totum integrale esseentiale physicum*: quatenus consideratur ut composita ex animalitate et rationalitate, est *totum integrale esseentiale logicum*; quatenus consideratur ut constans capite, brachiis aliquis membris corporis humani, est *totum integrale quantitativum heterogeneum*; quatenus consideratur ut potestate sua continens naturam, quae est tantum vegetativa, et naturam, quae est tantum sensitiva, rationem habet totius potentialis seu potestativi.

Similiter ratio *animalis*, quatenus consideratur ut *confuse* et *implicite* continens omnia sua inferiora, nempe species et individua, est *totum potentiale*.

Nota 2°. Sub diverso respectu aliqua habere possunt *reciproce* rationem totius et partis. Ex. gr. *genus animal* habet rationem totius relate ad *speciem homo*, si haec consideratur quatenus est pars *subiectiva* totius universalis. Si autem *species homo* consideretur, quatenus est *totum integrale esseentiale logicum*, tunc *genus animal* habet rationem

partis determinabilis; nam *species homo* resultat ex animali et rationali (1).

Nota 3°. Variae divisionis species respondent variis speciebus totius, a quibus ipsum nomen desunt, et ex hucusque dictis satis patent.

81. Regulae divisionis sunt quatuor: 1^a Totum divisum sit maius quamlibet parte dividente. Contra hanc peccaret, qui divideret animal in rationale et sensitivum, quia omne animal est sensitivum. 2^a Totum divisum adaequetur membris dividentibus et vicissim. Contra hanc peccaret qui divideret Europam in Galliam, Germaniam et Italiam, nam desunt aliae regiones. 3^a Membra dividentia se mutuo excludant vel re vel ratione. Contra hanc peccaret, qui Terram divideret in Europam, Asiam, Africam, Americam, Oceaniam et Italiam, nam Italia includitur in Europa. 4^a Sit relative brevis.

CAPUT X.

INTRODUCTIO AD PRAEDICABILIA ET PRAEDICAMENTA.

82. **Praedicamenta**, graece Κατηγορίαι, sunt rationes quaedam supremae rerum, sub quibus gradatim inveniuntur rationes inferiores et minus universales usque ad infimas. Vocantur *praedicamenta*, quia de inferioribus *univoce* possunt praedicari. Vocabantur etiam *suprema genera*, quia in aliquam ex illis tamquam in genus supremum omnia inferiora resolvi possunt, ipsa vero in genus ulterius resolubilia non sunt.

83. **Discrimen inter Praedicamentum Metaphysicum et Logicum.** Supremae rerum notiones vel considerantur *absolute* in seipsis, vel *relate* ad sua inferiora. Si *absolute*, sunt *praedicamenta metaphysica* et *universalia directa*, atque respondent *terminis primae intentionis* (n. 47). Huiusmodi est ex. gr. *notio seu conceptus obiectivus substantiae per simplicem apprehensionem directe perceptae*.

Si considerentur *relate* ad sua inferiora, ad quae se habent tamquam genera suprema, sunt *universalia reflexa* et pertinent ad *praedicamentum Logicum*. Dico: pertinent ad *praedicamentum logicum*; sunt enim tantummodo pars eius. Nam

84. **Praedicamentum logicum** definitur « Ordinatio praedicabilium secundum subiectiōnēm et praedicationēm. » Videlicet est ipsa ordinatio seu conveniens dispositio alteriorum generum et specierum usque ad individua sub uno supremo genere. Ex. gr. *Praedicamentum substantiae logice sumptum* est ea ordinatio praedicatorum essentialium, secundum

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 85 a. 3. ad 2^m.

quam ut primum seu infimum subiectum ponitur individuum, ex. gr. Socrates. Supra Socratem ponitur species specialissima *homo* (id est animal rationale). Supra animal rationale ponitur *animal* (id est corpus vivens sensitivum). Supra animal ponitur, *corpus vivens*. Supra corpus vivens ponitur *corpus* (id est substantia corporea). Supra substantiam corpoream ponitur *substantia*.

85. **Praedicabilia.** Ad ordinem supradictum constituendum, in quo consistit Logicum Praedicamentum, scire oportet modos communes aliquid praedicandi de alio. Quos modos ab Aristotele desumptos coordinavit Porphyrius in sua *Eisagōgē* et vocavit *κατιγρέματα* seu Praedicabilia.

Praedicabilia, quae definiuntur modi communes aliquid univoce praedicandi de alio, sunt quinque. Nam quinque tantum modis potest aliqua notio universalis univoce de suis inferioribus praedicari. Etenim id quod haec notio importat vel est aliquid pertinens ad suorum inferiorum essentiam, vel est aliquid essentiae superadditum.

Si primum, vel est integra essentia, et habetur *notio specifica* seu *species* (v. g. *homo*);

vel est pars determinabilis essentiae, et habetur *notio generica* seu *genus* (v. g. *animal*);

vel est pars determinans essentiae, et habetur *notio differentialis* seu *differentia* (v. g. *rationale*).

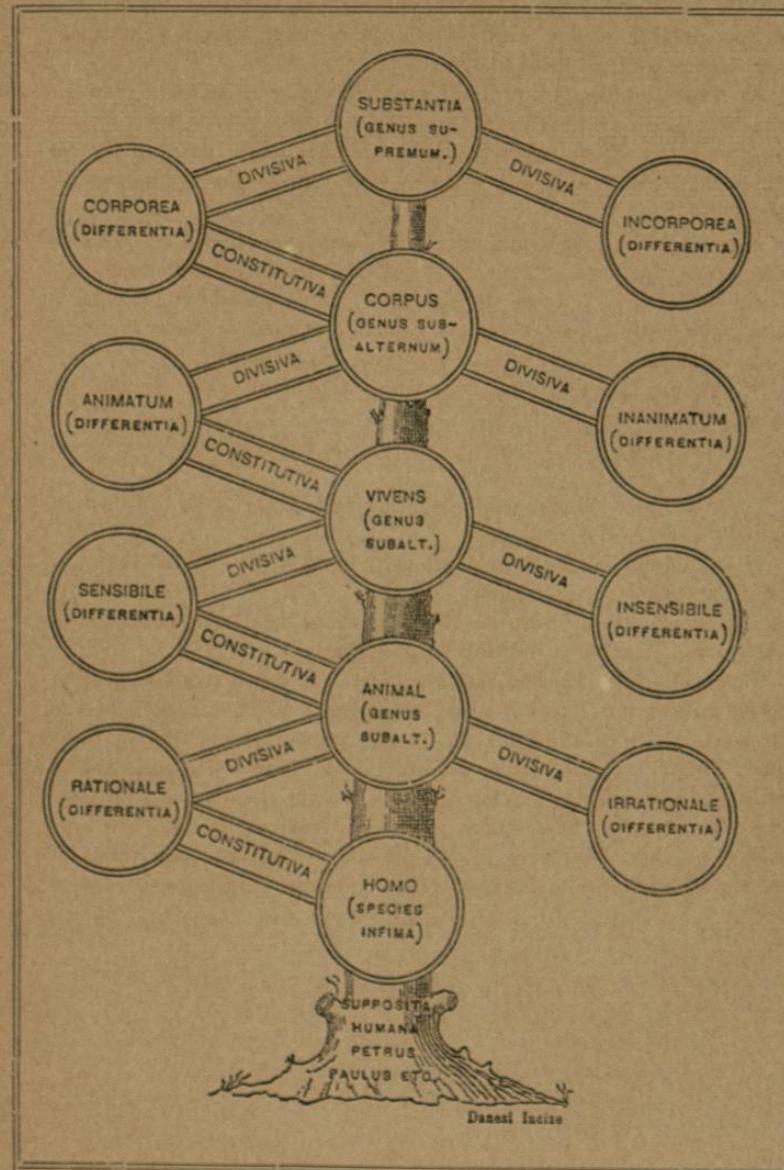
Si secundum, vel necessario competit omni et soli essentiae, et habetur *proprium* (v. g. *risibile*);

vel contingenter essentiae competit, ita ut, hac salva, possit adesse vel abesse, et habetur *accidens* (v. g. *album*).

86. **Corollarium.** Eadem rationes obiectivae sub diversis respectibus consideratae vocari possunt praedicata, praedicabilia et praedicamenta. Quatenus enim praedicantur de rebus, vocantur *praedicata*, ut quum dico: Petrus est substantia, est animal, est homo. Quatenus praedicantur de suis inferioribus, tamquam genera vel species, vocantur *praedicabilia*, ut quum dico, *animal est genus, homo est species*. Quatenus sunt simul coordinatae in ordine praedicamentali et constituant integrum aliquam seriem praedicatorum, vocantur *praedicamenta logica*.

ARBOR PORPHYRIANA

EXHIBENS PRAEDICAMENTUM LOGICUM SUBSTANTIAE.

Nota. Genera subalterna relate ad genera superiora rationem habent specierum, quae etiam subalternae vocantur.

87. *Conditiones ut aliquid in praedicamento per se ponatur.*

1^a *Sit logice univocum*, quia praedicari debet vel subiici secundum rationem simpliciter eamdem. Hinc ipsum esse subsistens, nempe Deus, et rationes transcendentes *entis, unius, veri, boni, alicuius* non cadunt sub ullo praedicamento; sed sunt supra omne genus.

2^a *Sit aliquid simpliciter finitum*, quia ens simpliciter infinitum, quum sit actus purissimus subsistens, neque potest esse pars constitutiva alicuius speciei, neque constat partibus sive in ordine essentiae, sive in ordine existentiae. Porro, ut in Logica maiori demonstrabimus, compositio logica ex genere et differentia fundatur in reali compositione, sive tantum metaphysica ex essentia et existentia, ut contingit in speciebus angelicis, sive etiam physica ex materia et forma, ut contingit in speciebus corporeis (1).

3^a *Sit unum per se*, nempe sit unica quaedam natura. Etenim *unum per accidens*, quum sit aggregatum plurium naturarum, nequit esse sub praedicamento ratione sui, sed ratione naturarum, quas habet, reducitur ad varia praedicamenta, ad quae illae pertinent.

88. *Triplex modus essendi in praedicamento, nempe vel directe, vel indirecte, vel reductive.*

1. *Directe* ponitur in praedicamento *ens completum seu totum*, videlicet id, quod vel est formaliter completum vel saltem ad modum totius potentialis includit perfectionem eorum quae sibi subiiciuntur.

Quapropter in praedicamento substantiae directe ponuntur genera et species in concreto accepta, et individua substantiae, quae licet individuentur ratione quantitatis dimensivae, tamen realiter identificantur cum ipsa substantia. Nomina autem abstracta generum et specierum substantialium ut corporeitas, animalitas etc., quum exhibeant meram rationem partis, nequeunt directe poni sub praedicamento.

Dum contra in praedicamentis accidentium, ipsa abstracta generum et specierum directe ponuntur sub praedicamento; quia, ut suo loco videbimus, *tota essentia* accidentis consistit in aliqua forma receptibili in subiecto ab ipsa realiter distincto.

Ex modo dictis apparet cur nomina concreta substantialia sint directe sub praedicamento, ut *corpus, animal, homo*; non autem concreta accidentalia, puta *album, quantum, musicum*; quia videlicet, quum essentia substantiae corporeae sit composita ex potentia subiectiva et forma substantiali; tota ratio essentiae exhibetur per nomen concretum, quod importat *unum per se*, non *unum per accidens*. Dum e converso, quum essentia accidentis sit forma quaedam non subsistens, quae recipitur in substantia; nomen concretum accidentale, quum exhibeat subiectum cum forma, refert *unum per accidens*, quod nequit sub ullo praedicamento directe poni.

(1) Cfr. S. Th. Opusc. de Ente et Essentia Cap. VI.

2. *Indirecte et a latere* ponuntur sub praedicamento ea, quae ordinantur ad constituendas species, nempe *differentiae*.

3. *Reductive* ponuntur principia physice constitutiva eorum, quae directe sunt in praedicamento, videlicet materia et forma, quae sunt physica principia speciei; partes integrantes, quae sunt principia individualia; unitas praedicamentalis, quae est principium numeri, etc.

89. *Praedicatio denominativa Praedicamentorum ad invicem.*

Ratio aliqua generica vel specifica unius praedicamenti praedicatur de ratione generica vel specifica alterius praedicamenti *praedicatione denominativa*. Sic non dicimus: *Substantia est quantitas*; sed: *substantia est quanta*. Etenim formalitates diversae nequeunt simul convenire, nisi ratione subiecti, quod eas suscipiat.

Denominativa autem dicuntur ab Aristotele (1): « Quaecumque ab aliquo differentia casu, secundum nomen habent appellationem, ut a grammatica grammaticus, a fortitudine fortis. » Videlicet sunt quaedam *nomina concreta*, quae recipiunt appellationem seu *denominationem* a quodam nomine abstracto (sicut *album* ab *albedine*). Et ideo necesse est, ut nomen denominatum differat casu a nomine denominante. Significat enim *in obliquo* formam, quam nomen denominans significat *in recto*. Sic nomen *album* seu *habens albedinem*, significat in obliquo formam albedinis, quam nomen *albedo* significat in recto. Forma autem per nomen denominans significata se habet semper ad modum partis in re, quam nomen denominativum significat.

90. *De praedicatione in quid et in quale.* I. Aliquod nomen dicitur *praedicare in quid*, quando per ipsum respondemus quaestioni: *Quid est res*? Haec *praedicatio* est semper *essentialis*. Dicitur *praedicatio in quid complete*, si significat speciem; dicitur *in quid incomplete*, si significat genus.

EXEMPLA. Quid est Socrates? Est homo. *Praedicatio in quid complete.*

Quid est Socrates? Est animal. *Praedicatio in quid incomplete.*

II. Aliquod nomen dicitur *praedicare in quale*, quando per ipsum respondemus quaestioni: *Qualis est res?* Haec *praedicatio* potest esse *vel in quale essentialiter vel in quale accidentaliter*; quae iterum esse potest *vel in quale accidentaliter necessario, vel in quale accidentaliter contingenter*.

a) *Praedicatio in quale essentialiter* habetur, quando respondemus quaestioni per nomen significans *differentiam specificam*. Ex. gr. *Qualis est Socrates? Est rationalis.* Haec *praedicatio* vocatur etiam *in quale quid vel in eo quod quale*.

b) *Praedicatio in quale accidentaliter necessario* habetur, quum respondemus quaestioni per nomen significans *accidens proprium*. Ex. gr.

(1) De Antepraedicamentis, c. 1.

« Qualis est Socrates? Est risibilis. » Haec praedicatio vocatur etiam *in quale necessario*.

c) Praedicatio *in quale accidentaliter contingenter* habetur, quum respondemus quaestioni per nomen significans accidens contingens, nempe quod potest inesse vel non inesse subiecto, quin hoc corrumperatur. Ex. gr. *Qualis est Socrates? Est musicus.* Vocatur etiam praedicatio *in quale contingenter*.

91. Definitiones singulorum praedicabilium.

I. « GENUS est notio universalis, quae de pluribus praedicatur *in quid incomplete*. » Ab Aristotele definitur « Id quod de pluribus ac specie differentibus in eo quod quid est praedicatur » (1).

II. « SPECIES est ratio universalis, quae de pluribus praedicatur *in quid complete*. » Vel cum Aristotele: « Id quod de pluribus, solo numero differentibus, in eo quod quid est praedicatur. »

III. « DIFFERENTIA est notio universalis, quae de pluribus praedicatur *in quale quid*. » Vel « Quod de pluribus praedicatur *in quale essentiale*. »

IV. « PROPRIUM est notio universalis, quae de pluribus praedicatur *in quale accidentaliter necessario*. » Definiri etiam potest: « Id quod de genere vel specie *per se primo* praedicatur *in quale accidentaliter*. » Quibus verbis innuimus *proprium*, secus *ac accidens logicum*, quod est quintum praedicabile, resultare ex principiis essentialibus rei, minime autem ex individualibus.

V. « ACCIDENS est notio universalis quae de pluribus individuis praedicatur *in quale contingenter*. » Hoc ultimum vocatur *accidens logicum*, id est accidens logice inspectum. Nam accidens *metaphysice inspectum latius patet*, quum extendatur etiam *ad proprium*. Quidquid enim contradistinguit a substantia est sensu metaphysico *accidens*.

92. Praedicamenta sunt decem: Substantia, Quantitas, Relatio, Qualitas, Actio, Passio, Ubi, Quando, Situs, Habitus. Quae ut facilius memoria retineantur, per vocabula hisce versiculis coordinata subindicantur in aliqua uniuscuiusque specie:

Arbor	sex	servos	ardore	refrigerat	ustos.
Subst.	Quant.	Relat.	Qualit.	Actio	Passio
Cras	ruri	stabo	sed	tunicatus	ero.
Quando	Ubi	Situs			Habitus.

Nota. Demonstratio denarii numeri praedicamentorum et caetera, quae respiciunt *antepraedicamenta, praedicabilia, praedicamenta et postpraedicamenta Logicae Maiori* reservantur.

(1) 1 Top. c. 9.

CAPUT XI.

DE QUADRUPLICI MODO DICENDI PER SE (1).

93. *Primo modo dicuntur per se* de aliquo subiecto, ea quae ingrediuntur eius definitionem utpote principia intrinsece constitutiva essentiae eius. Sic *animal* dicitur de homine. (Hic est primus modus praedicandi per se).

Secundo modo dicuntur per se ea, in quorum definitione includitur subiectum. Quia sunt propria passio ipsius subiecti. Sic *risibile* dicitur de homine, *rectum* et *curvum* dicuntur de linea; *habere tres angulos aequales duobus rectis* dicitur de triangulo, etc. (Hic est secundus modus praedicandi per se).

Tertio modo dicuntur per se ea, quae important aliquid solitarium seu identificatum cum subiecto; ut *Socrates, homo, equus*; non vero aliquid accidentale seu superadditum subiecto; ut *album, ambulans* etc. Hic modus, rigorose loquendo, non est modus praedicandi per se, sed est *modus essendi per se*.

Quarto modo dicitur per se de aliquo subiecto, id quod habet cum eo necessariam connexionem propriae et immediatae causae ad proprium effectum. Sic *iugulatio* dicitur *per se* de interitu hominis iugulati, quia ideo homo interiit, quia fuit iugulatus. Non autem diceretur *per se* causa interitus eius hoc quod iverit in forum; quamvis si Titius ex. gr. non ivisset in forum, non fuisset interfectus; sed diceretur causa per accidens. (Hic quartus modus dicendi *per se* est, rigorose loquendo, tertius modus praedicandi per se, ut ex supradictis patet).

94. **Corollarium.** Ex eis, quae diximus sub n. 87 et 88, appareat dari *duos modos praedicandi per accidens*, quorum unus correspondet *quarto praedicibili* et identificatur cum *secundo modo dicendi per se*; alias correspondet *quinto praedicibili*. Insuper appetit *accidens metaphysicum* directe opponi eis quae *primo modo dicuntur per se* (2).

95. **De praedicatione per se primo et non primo.** Praedicantur *per se primo* de aliquo subiecto, quae ita ei *per se* convenient, ut *conversim* de eo dicantur, nempe ut subiectum et praedicatum sint secundum sequelam termini pertinentes aequales (n. 48). Quod contingit, quum utraque habent aequalem extensionem (n. 53). Praedicantur autem *per se non primo* ea quae alicui subiecto *per se* sed non *convertibiliter* convenient. Ex. gr. *hoc quod est habere tres angulos aequales duobus rectis*

(1) Ex Arist. 1. Posterior. Cap. IV.

(2) Cfr. S. Th. in V. Metaph. Lect. 22. in fine.

de triangulo generice sumpto praedicatur *per se primo*; de isoscele autem *per se non primo*. Sunt enim aliae species triangulorum praeter isoscelem. Et ideo ex eo quod aliqua figura habeat tres angulos aequales duobus rectis, sequitur quidem eam esse triangulum, non autem eam esse isoscelem.

LOGICA MINOR

PARS SECUNDA

DE ENUNTIA TIONE.

CAPUT XII.

DE PARTIBUS ENUNTIA TIONIS DEQUE GENERE SUB QUO CONTINETUR, IDEST DE NOMINE, VERBO ET ORATIONE.

96. « Nomen est vox significativa ex instituto sine tempore, cuius nulla pars significat separata, finita et recta, quae cum verbo veram aut falsam efficit orationem » (1).

Dicitur I. *Vox*, ut distinguitur ab aliis sonis. Etenim « vox est sonus ex animalis ore prolatus cum quadam imaginatione » (2).

II. *Significativa*, ut distinguitur a vocibus sive articulatis, ut *blitri*, sive inarticulatis, quae nihil significant.

III. *Ex instituto*, ut distinguitur a vocibus quae non ex humana institutione, sed naturaliter aliquid significant ut genitus et suspiria.

IV. *Sine tempore*, ut distinguitur a verbo et participio, quae significant per modum actionis et passionis et consequenter per modum motus seu mutationis. Porro quum tempus sit mensura motus secundum prius et posterius, significare per modum motus est significare cum tempore, ut *amo, amavi, amabo*. Nomen autem significant independenter a *successione temporis*, non solum res et mensuras temporum ut *dies, horas, annos*; sed ipsas actiones quas non exhibet ut actu procedentes a subiecto agente, sed ad modum habitus, ut *amor, cursus*, etc.

V. *Cuius nulla pars significat separata*; videlicet est *terminus incomplexus* (n. 45), et per hoc distinguitur ab oratione (cf. n. 98).

VI. *Finita*, ut distinguitur a terminis infinitis (n. 43), qui, nisi apponatur additum alienans, non significant aliquid determinate, ut *non homo, non leo* etc.

(1) Ex Arist. lib. 1. Periherm. c. 2.

(2) Ex Arist. De Anima lib. 2. text. 90.